

لیلی و مجنون

نظامی گنجوی

لیلی و مجنون

ترجمہ از احمدی

سند و وزغون

آذربایجان «مدنی رابطہ» جمعیتی

ہاکو - ۱۹۳۷

«دینی و مجنون»

عظمی پارادیسجیلی زمانی بویک سیاهچندان چیمقراق، قریقلری آتیب گیش، دینک اولارکه، بوتون دنیایه پایلیشدیر. ۸۰۰ ایل عریضده تاریخی و دینی بوکسلیت دوغرو گیدن آیه بیر حق و آیه بیر دور اولمیشدیرکه، عظمی پارادیسجیلی آیه تاپیش اولمیش.

عظمتین نولر بشری سعادت ایمبالاری بوتون دینی گریشی و فاضیل حلقری ادبیات و صنعت پایلیشدا اوین گساییدان گیشلیش نولر چیمقلرین عیلمی دوولموشدیر. عظمی پارادیسجیلی خلق آراسیندا پایلیش، او، دین - دینه، آغیردان - آغیرا گرن و اوراق نولکلری دولشان مختلف حکیمانه احوالانلار، دین معنای حکملر دوغورموشدیر. قریقلری اوین معنای «اینگه سیرین فاضیل علم، صنعت آتاملارین فکری اشکالینا باردیم ایتمیش» هم ده سولسیر و گریشه قالیش «آهالیدا کپالار» بیه سعادت و امید اینچی وریشیدر. خصوصیه باخین شرقیه و بالخاصه اسلام شرقینده طاییدن سوزا گن شاعرلر ایهرمیشده هله اوین قدر وسعت و تأثیر قوسیه ملک اولان بیر شاعر بوخدر. دینلی شرقی شعرى گوگیشده عظمی، فردوسیدن سوزا ان پارلاق بیر نولسوز اولاراق قالیر. اوندان سوزا هله شرقی معنای سعادت اوین قدر پارلاق بیر سبزه گوروشه میشدیر. آذربایجان ادبیاتین ایسه او ایندی ده پارلاق گونیشدیر. بویک هنرلی لوی استاد نولری آیه آحق بیر شاعر آدلاندیریشدی.

بیر چوخ حلقر آراسیندا بیتدن بویک صنعتکارلار عظمین «خسه» بیه اوختاداراق، داستانلار پارالمیش و توز اثرلرین ادبی «خسه» قوسوشلار. بوندان باشقا عظمین آیری - آیری رومانلیک

دستلارغا چوخلی قلمی اثرلار یازمیشدۇ، بو داستانلار ایچریسیدە
مخفف خاتىر آرنىدا ان چوخ ياشىمىنى اولان، بونون دىيانا مشىر
بىر شەرت تاپراق، ان چوخ قىلد اولوتى دىلى و مجنون داستانىدۇر.

۱

«دىلى و مجنون» بو كىتەپ مەقس و بونۇ بىر جەننەت كەسپىنى
وېرە، دىيا دىيانىن مەشھۇر اثرلارنىدۇر. نظامى دىلى و مجنون
داستانىنى مىلادى ۱۹۸۸ يىلى ايلە يازمىشۇر. شاعر اثرىن مەقسەتدۇر
لوتىن يازمىشۇر تارىخىنى بىلە قىل ايدىر:

بىر گون ئاشلىدىم، شاد كىمى،
خاتىر اچمىشۇم كىتەپ كىمى،
قەتلىرىم اچمىشۇم، سەكە بىر كەنە،
قەتلىرىم دورۇدى يازدىم دىوان،
لوزۇمە دوستۇمدىن گول گىشىنى يەتە،
سەلەت سەپىسى دارۇدى ئو وەتە.

شاعرىن بىلە سەلەت و خوشخەت قەتلىرىدە شىروانشاد، اخستانىن
قەتلى ئوتىن يەنە كىم و «دىلى و مجنون» داستانىنى يازماق تەبىرىدىن
كىمى.

«دىلى و مجنون» احوالاتى مولىر و دىن بىر كىتەپ دىلى
اوتىمى اچمىشۇم، نظامى اثرى يازمىشۇم آمرىكىستان دىيانىر، سەلەت
سەلەت و خەلىپە قار كۆزەل قەتلىر ايدىر، نظامى، سەلەت
آخىرلاشمىشۇم، مەشھۇر و اچمىشۇم لوتىن يازماق كىم و گول
سەلەت دىيانا خەلىپە قەتلىر سەلەت، او سەلەت روخا اوجاندىن، شاد
شاد سەلەت و سەلەت دىيانىن كەسپىنى سەلەت اچمىشۇم شاد لوتىن
خەت ايدىر.

بىر خەت شادىلا كەتە،
بىر خەت شادىلا كەتە،
لوتىن كەتە دىيانا اثرى زامان،
كەتە، خەت شادىلا كەتە،
دود يازان شاعرى قەتلىر شادىلا كەتە،
«دىلى و مجنون» ايدىم مولىر، قەتلىر.

بو سەلەتلەردە سەلەت سەلەت لوتىن يازمىشۇم، لوتىن سەلەت
بو سەلەت و سەلەت آخىرلاشمىشۇم، دودىلا كەتە كەتە كەتە
و سەلەت قەتلىر ان يەنە جەننەت، سەلەت سەلەت و سەلەت لوتىن

قادر درمەن مېوېسى، انسان پادىشاھىن ئامىل مەنلىنى ئو قدر دەيدىن
آلاشقىدەك، ئو سىراپ پادىشاھىلارنى ئۆز دۆلەت، سادە جىيانى ئورمان
يېڭىچ، قەدە وھادە خىسرىلەك، چىكىشە و دېدىشەلەر زەھىرە آجىلارنى
يېتەشەيدىن. يەنىكە ئو، ئانى دوشكۈن ئېتىن، ئوئارا دوش دوشكۈنلىكى
لويىدان مەنەن تەپەندە، بۇ گۈرە دە يۈك شامە «ئېلى و مەن»
اھوالىنى بىراق جىننىگەندە تەپتىر.

تۈن و ئاز، بىرچە، بىراقنى واسطە تاپىلا يەر، چۈنكە «كەينى
بىزىملىك سى» قىلىندەكى ئانى شەخەسچە دە تەپتىر بىر
دەندە.

«ئېلى و مەن» شىروائىھىن تەپتىرەي ئامى، بۇخا غەلىبىن
لويى مەندىن خاھىش ئامى بىزىملىك، بۇ مەغلەلە مەغلەلە
بىرچە ھېچ بىر شەك دەندە، چۈنكە يە مەغلەلە مەغلەلە
بىزىملىك «ئېلى و مەن» سادە پادىشاھىلەر دېگەندە، خىسرى
«ئېلى و مەن» دىنلى غەلىبە بىزىملىك شىروائىھىن
چۈنكە بۇ دە بىر دۆلەت، مەغلەلە مەغلەلە سەب تەپتىر
بىزىملىك، شامە وھادە بىر واسطە كەينى ئۆز ئۆزە كەينى دەندە،
تەپتىر گەن بىزىملىك ئامە ئامە واسطە كەينى ئامە تەپتىر، غەلىبە
بىزىملىك ئامە ئامە ئامە ئامە ئامە ئامە ئامە ئامە ئامە
آدەبىيەت (تۈرك) دىنلى دەندە بىر مەغلە مەغلە مەغلە
شامە، شىروائىھىن «ئامە تەپتىر» غەلىبە يە تەپتىر

تۈرك دىلى پاراڭ شامە تەپتىر
كەينىكە گۈرە تۈرك دىلى بىز،
بۈگۈن ئامە تەپتىر بىز،
بۈگۈن پاراڭ شامە تەپتىر

غەلىبە تەپتىر بىر غەلىبە دۆلەت، بۇ غەلىبە دۆلەت سەب
شامە ئامە تەپتىر تەپتىر تەپتىر تەپتىر تەپتىر

غەلىبە

تۈرك دىلى تەپتىر تەپتىر
قان وورە تەپتىر تەپتىر...

گۈرە تەپتىر، شامە بىزىملىك غەلىبە تەپتىر تەپتىر
تۈرك دىلى تەپتىر تەپتىر تەپتىر تەپتىر تەپتىر
تۈرك دىلى تەپتىر تەپتىر تەپتىر تەپتىر تەپتىر
تۈرك دىلى تەپتىر تەپتىر تەپتىر تەپتىر تەپتىر

حساب آید. شاعر «ایلی و مجنون» افسانوی گوزل بیر گیت
اوخشادیر. لاکن بو گیت چیلکدر. لوی صحتکار آبی برسمیشدر:

بو قدر تازمه ایله بیر طبر،
«دن چیلای قلسین بو وقه قدر»
لوی برسمیش عارف اثری،
اودر که، چیلکدر او گوزل پری!

شاعر «ایلی و مجنون» ان بو کتک ایله لایق بیر موضوع کیمی
آکسین و دوغروندان دا اونا روح ویریش، حیات ویریشدر.
ظلمی «ایلی و مجنون» یازارکن «ایله عرب شاعرلردن
استاد ایشیش، همه آذربایجان ظلمی آریلما اولان لطیف حکایه و
روایتی درندن توغریشدر. شاعر نوزی ده عارف آداملارین و نوجا
کیشیلرین قللردن استفاده ایدمیشی داستاندا دهرله گوسنیر.

II

ظلمیه قدر ادبیات تاریخی بین بیر شاعر طرفیدن قده آلسین
«ایلی و مجنون» افسانای نابیر. بونون موجود و سلوم اولان «ایلی
و مجنون» داستانلاری ظلمین «ایلی و مجنون» بندان سورا سده
چیلکدر. اوللاردهان بعضیلرین فلاسفی شعر بو کتکیتک افسانایلا،
مین چیلرون «ایله ایلی و مجنون» ایله برلشدر. ظلمین
«ایلی و مجنون» بونون شرق ادبیاتینا چوخ بونک تأثیر ایشیدر.
بوی خسرو معلوی، مکتبی، جلی، عیشیر نوانی و هاید آذربایجان
تولمز شاعری فضلین یازدی «ایلی و مجنون» آجیق لوت ایشی،
ظلمین «ایلی و مجنون» بونون شرق ادبیاتینا اوزون عسار
بوی دولم ایدن گوزلی بیر ایدی مکتب یازانیشدر. «ایله آرتیق، اولایی
یازدیچیلدا قرملرون کچیپ گن بیر استقامت ویریشدر. اوه شرق
حظری شعرین و بیرجی ویده آذربایجان شعرین بولایی آچمیشدر.
بو، تاثیر «ایلی و مجنون» اوخشادیلان و مین آد آتیندا یازیلان
داستانلارین مینا چیلکیتک دگن، آذربایجان فلاسفی ادبیاتینا کی
بونون غزل نورمالاریندا و باشقا دیایی شعرلره نوزی گوسنرمیشدر.
«ایلی و مجنون» شعرلره ایله بر گوتشدر که، اولندان سورا گن بونون
درین مدالی، دولون اولان، روحین ایدی چیریشلاری و محسن
سوسیر لالالارینین بو کتک فلسفی افسانینی ویرن مختلف غزلره
عیدلر، آجاق بو گوتشدن قوسوش اولدوزلار کیمی لوی اطرانجا
هرلشیش، همیشه لویین مرکز جلقه قوسیده حرکت ایشیلر...
«ایلی و مجنون» مین نابیرنی آجاق شرق ایله کیتلدرمک بولیش

اولاردی. هیچ شهسوارکه، عرب ادیبیندا دا بو بویک صنعت اثرین
تأثیری اولموشدور. بو شیرین مدن عبارت اولدی و نوعی خصوصی
ساخته لایق بر موضوعدرکه، بوردا بوینلا مشغول اولماک امکان یوخدر،
لاکن تولد شکسیرین «روماتو» و جولیتا»ینی خاطرلایق ایستدیله،
یز. شکسیرین نظامینی اوخویوب اوخوماتیجینی یلمیریک، لاکن بوردی
آیدیلدورکه، عرب خلقلری اچریسینده انگلیس نظامی ایله دلفا چوخ
مراقبتلر بیر خلقدور. شرین بویک دهللی اولان شکسیر عصرینده
آن بیلگی آدامی اولموشدور، اونین خرویتلاری شرق ایشلاریندن
خیلی استفاده ایتدیگی آجیق گوستریر. هر حالدا دنیا دراماتورگی
سین بزمکی گیلی اولان «روماتو» و جولیتا» ایله هلی و «مجنون»
آرلینداکی صوغی و داخلی اوخشایی دفته لایق بیر خلقدور.

III

«هلی و مجنون» اسمی بونون خلقلر آرلیندا بیلیمیشدور.
لاکن بو اسمکین اصل وطنی عربستان اولموشدور. خطیری ایلی و مجنون
دوغروندان حیاتا یاشایی اولدیلارینی، خطیری «هلی و مجنون»
احوالینین تولد عتیقی **گورک**دن بیر خر طرفیندن دوزلدیگی ادا
ایریر. آیدیلدورکه، بو ایدلارین هیچ بیری عته یغمایر. «هلی و
مجنون» اسمی شهسوارکه، اولدیک باندیرجی، لایق و بویکک بر
صنعت حقیقده خللین، خلق شعورینین باراندی و عسار بوی معن
شکله شایعی بر لیدردور. بو آملق خلقین گیش خیالین دوزوردی
بیر محصولدر. لو، مختلف خلقلر آرلینا بایلدیقدان سورا، هر اونین
اساسی روحینی ساحلا-علا تولد اطلاحی گوروشلرینی حیات و معیشتین
شرائطینه گورر کاتللیدیر دگیشدیرمیشدور.

IV

نظامی خلق شعورین محصولی اولان «هلی و مجنون» اسمی
تولد داستانین اسلینا قورکن، تولد «هلی و مجنون» بیر یول ایله یاشتمیشدور.
او، داغینیق رواتلردن، کامل یتکین و تولد بیر محبت داستانی بارانیشدور.
بو کسک دومانیک بیر اثر اولان «هلی و مجنون» عین زماندا حیات
و ایدان یاشایشین حقیقترینی افده ایتیشدور. «پاییش تصویرلر» گری -
لوگری دوشونجه بوللارنه حقیقی صنعت اثری یاراما یلمز. ینه بیر
یول ایله گیدن صنعتکارین کامل و یاشایی بر شی بارانماسی غیر ممکندور.

ظانی دیر:

آیا تک هر پرده گوروسن اگر،
هر شبنم شکستی من دود و گوسن.
بالا از آردینجا گشته صنعتگر،
اگر پرده کشی بش آتاق چالار.

پیشیکه صنعتگر، اساتین منوی دولتی لولان دود و لایق و حقیق
آردینجا گشملی، وجدانی تکلمین، قبی عنانی جیجتلارلا دولدیران
بالان و ساخته کورلیقدان فاجیشی و آهنگدار، گوزل اثر یاراندیلیدر.
لاکن صنعتگر من دوزیم، دود و دیم، دیمه قالمقلا کایتننمیلیدر.
او، توری حیاتی خیردایقلاری ایجریسنده تولدیرمیلی، کبیجک
مقتدر، ضعیف احتراصلار، کبیجی و اهنسیر ایشارک مشغول
اولمالیدر. او، حیات و پاتاشین معنایی یوک ایمه یوک آمال
آردینجا قوشمقلا گوریلیدر.

اگر یوک لولان، ای یقته، دنیا،
یوک عملری سالارسان بقا.

ظانی، گور، اصل صنعتگر حقیقی، حیات و وارلین، ایضا حقیقی
یاراندیلین اساتین قویان، دنیای سبب سی ویرگی یاجاران
یوک مقصدلر لوروندا چاریشان، یوک ایشار یازمالار، دهر زحمتین
سوتوندا یوک بر سعادت، اولدینجا ایشراق، ایگی سیورده، امکه
پاشانای یاجرانلاردیر... ظانی، سوپنه دهر اولرته گولش یارلن
اساتی، سون درجه اوجالیدر و لوین یوک ایشار ایچون یاراندیلین
یازیر، اسان دنیا، یوک، قویلی دود و لایق، ایگیلی برهنگ ایچون
گنیمیشدر، حیات - اویونچاق، انساندا اویونلار دگدر، حیات مرکبه
آخیر و شرفیدر، طبیعت انسان، جوتون وارلقلارمان لولتون و یوکک
یاراندیشدر، انسان، ایکنه ای اینه چایشلی، بدن زحمتله طبیعتی
ایستدیگی شکله توریته قول ایستلیدر! او، هرده زحمتی ایشلملی،
دود و لایق ایکنه ایستدیگی، یوک ایشار یاراندیلیدر، او، طبیعت
تم آهانی لولایق ایچون لوین لورکدر و دیرین سرلری توریتملی،
یورولمادان قارالمق و گیزلین قلملری آیشلاشدیرمالیدر.

مختصر دنیا، سن، نهد من
لویونچاق دگلیک حلقیمیزدن،
« شیرت، « یوخی، نهد که یشتک،
حیاتی معنایی لولماسین گرک!

بالماسی، بلماسی بو عالمده سن،
ایشتکند، توکوزده گورده بلماسن،
طبیعت توراندا خللیمیزی،
باشقا صحنهده یازمیشدیر ییزی،
آلایب دوشونماک هر شئی گورماک،
هر سری آچماقلا هر گومسترکما

نظامی انسانی طبیعت و حیاتی مسکن اولمیشجا دریندن درک ایتمکده،
اوین وتون سرلرینی آچماق چاغیریردی، او، انسان شعورینی ایدی
بیر حرکت، آخارما، نالاش و هجانه دوشور و چکیر:
گوگین لوجیمینده یاشیر رقصیر،
او صاف اولدوزلاری من بیردر-بیردر
« قمر اوخویوب توغرلیر، هیکنده
بئده قییمی گورمدهم راحتا

او، انسان شعورینی دایتمسار، دایمسیز بیر طبیعت چاغیریردی، او،
اینا ان خردا و اولمیشجا شئی کسی گورولن شطرنجده دایما آجیق
نظرده، دایما دقانی گوزله باقماسی صاحت گوروردی:
« او شئی که برلره لایب آشکاردی،
لوردا گیزلی بیر حرکت واردر-
نظامین بارلاق دایمسی گزینن قوفته قانیردی، او، طبیعت حادثه
لرینی ایعتاج ایدمه ده اولمیشجا بئی و سرفی بیر پول توکوردی،
اوین فلسفی گوروردهم شلماسی، خصوصیه طبیعت حادثه لرین ایضاحیندا
مربطی فکرلر واردر.

V

«بیلی و محنون» نظامی ایدی و «سلسبیز» بیر دگیشمین،
حادثان-حالا کیمهتین طبیعت و جسمینده حکم سوردهگیلی فصللره
قید ایدیر، ثبوت و دگیشمین هیچ بیر شئی بوخدر:

بو قات-قات برلر، دقله بیر باخ،
بوریهقان قورولموش بو برلر آجاق،
که زلزله قویار، گله سفلر آخار،
تورپاق دوتا یلمز بیر برقه قرار،
زلزله باشلار، سو یوزار لوی،
سورا دورنگها چورپار سونی،
او وادی، زمانین حکملرله،
دوتوب قیشلاقی اولور اودیه، آیه.

آجیقلاندی آدلارای بو قودوللارین قانینا آندیرلریش... شاه چوخ
 نیز دگیشلن، یونگول حسیلتی، وحشی طبعی، دار معاکملی و
 قان ایییچی بر آدم اییش. هر دفعه لوین همین جونا دا آجیقلانور
 و اون قودول ایشین قانینا آندیریر. لاکن هر کسی یازچالایان
 قودول ایشیر بو جونا دگیشلر. ونی معجزه حساب ایدرکه شاه
 همین گنجی یاقینا چاقیرسیر و بو «معجزه» سرنی لوندان
 خبر آیر:

گنج ددی: - اولجه چکیب سندن،

چکله آتشدیم او ایشره من،

ایندیگیم یاخشلیق گیتمدی قدر،

ایشیر نول آهرنی بهرلدر،

لاکن قولتوق ایشیر دوز لون ایل سه،

آخره بو جوره حق ویردین سه،

من منی ایشره آندیشا اگر،

یاخشیه که دوست یمن دگیش ایشیر،

دوشمنی سندن روح ایشد گوردیم من،

ایده یمن سرنی آبلالارین من،

ایده سه دوست اولاره بر سوموگ آسان،

ناره قدر یقین، لولان دا قران.

عظمی ۸۰۰ ایل وندان اول سندن شاهلارین و سرائیلارین عظمی
 یه قایملاشد... برون و عظمی سورلردن عظمی عین بر
 اخلاقی تبعه چیتایردی. او، هیچده شاعلیق و شاهین کمالیه بر لوزاند
 گونورلمیسی مستعینی قویوردی و قویا دا یلمزدی. لاکن او،
 ظلمکار و شعورسیر حکمدارلاری قودول ایشردن دغا بیریمی و
 شاکور حساب ایدردی. او، عدالت و عتقه مملکتی آثاره اید یمن
 حاکملر حقیقه، قویوردی. بوا گور، ده و قدرلی و مستقا برمی
 قوت مالت سعادتین سورما عین بر اخلاقی تبعه چیتایردی.
 شاهلاری عدالتی، اصافی و عظمی لولان چیتایردی.

شاه حیران قائمی که، و ... حکمکنار،
 یللی که، سعادت ایللیدر،
 عقلت بو خورسندان آیلدی بوردن،
 ال چیکدی اپتایکنده اید پرستیکندن...

«یللی و مجنون» یل آخربنده نظامی شهر و شاهان را چیده ایدرک
 نونی عدالتی، تصافی اولماق، فکرینی تولکین آیلدیلر، حقیق
 خوشختلیک و دنج حیاتیین نایینه صرف ایتمه چاغیر که، بودا
 بو خورداکی فکریمیزی ثبوت ایدیر.

نظامی دییر:

دنای آتاد اید سن، ای حکمکنار،
 آدین بو دنیاه قالدین بااگر...

IV

نظامی «یللی و مجنون» دا قالدین ستمیه خصوصی اولاراق
 بوخوشوهدر. لوه قالدین حقوقیز و قول و معینتی اوردک آغرسی ایه
 صوب ایدیر. «اسکندر نامه» سینده دوگون سیدایتدا «آرسلاین
 ارکک» دیشیسی اولماق «دیهن شاهر» «یللی و مجنون» دا دا قالدین
 چوخ بویوک بیر محبت یاقشیر. یلی ونون فلاسفی ادیاتییزدا ان
 پزلاق، تمیز و قدرتی قالدین خورغریمیدر... نظامی یلی صوب
 ایدرکن، ان باخشلی بولاری لیرگمیر. نظامی یلی قدرتی،
 ارادتی، سوزین اوستینده دورن، سنا چوخ بوکک و یك اولان
 ایدر آل بیر سورت درجهیه قالدیر. یلی سوبه مک و اوین
 دجهیه پانلاق اولماق... مجنون «ایچون مجنون اولدیجی یلدک
 ایستیمیز، یلی به باخشلیبیز. نظامی یلی گوزیمین قابعا
 چپاوتیقدا، مجنون حرکتلر قالدیر. محاب و آلاقیلماز گورومچک
 هیچ بیر شی قالدیر. هر شی آیین اولدی قدر طبیعی، طبیعی
 اولدی قدر ده گورمادر.

«یللی و مجنون» دا قالدین کیشیه سنا آغیر وضعینی گورن
 صوبیر مرافی و سئلیدر. مللا یلی دییر:

لوخوارکن، ترجمه اولدیغی قلمیاً ییلیمیر، عین زاماندا صمد وورغون
بولغاش بویوک لک و استمدادلا عظامی اثرینین فکر و مناسبتی
ساحلایا یلیشیدر. لوخوجیلارمین «تیلی و معنوی» دلتاییلی هرسه
راحد و بویوک بیر ذوق ایله لوخوواجیلارینی امید ایدریک.

میرزا ابراهیموف

